

Landsbygdsnytt

Nr 3 - 2024 Årgång 23

Brorsans Lantbruk, sjunde generationens lantbrukare

Rena djur ger bättre produktion

Viktig information om jordbrukarstöd

Åsa, eko-bonde på Pellasgården i Vikmanshyttan

Kosläkten Brunetta har flyttat in i en ny ladugård hos Stefan och Thomas Åkerlund i Holmsveden.

Foto: Torbjörn Träff

Mer mat från Dalarna!

Branschdag för livsmedelskedjan i Dalarna

Den 29 oktober bjuder vi in till en branschdag på Stiernhööksgymnasiet i Rättvik för hela livsmedelskedjan i Dalarna – från jord till bord.

Branschdagen kommer att vara en mötesplats fylld av inspiration och god mat från Dalarna för alla som är en del av länets livsmedelskedja: producenter, förädlare, upphandlare, inköpare, krögare, kockar och storkökspersonal. Syftet är att skapa och stärka nätverk, inspirera och skapa förutsättningar för bättre och nya affärer samt ökad lönsamhet.

INNEHÅLL

Under dagen kommer det att dukas upp en bredd av föreläsningar och seminarier och finnas möjlighet att knyta viktiga kontakter med aktörer och leverantörer inom olika delar av livsmedelskedjan i länet.

Några exempel på programpunkter är: lönsamhet i matproduktion, livsmedelsstrategi och beredskap, lokal mat på restaurang, smaka på Dalarna, eko + lokalt, upphandling, innovation för matföretagare, och att nå nya marknader med digitalisering.

ARRANGÖRER

Branschdagen är en gemensam satsning som arrangeras av Dalarnas kompetenscenter för livsmedelskedjan, Lokal Mat, Dalasmak, Lokal Gastronomi Dalarna, Länsstyrelsen i Dalarnas län, Dalarna Science Park, Lantbrukarnas Riksförbund, Upphandlingscenter Falun-Borlänge, Upphandlingsenheten Mora-Orsa-Älvdalen, Organic Sweden och Region Dalarna.

Mer information, program och anmälان:

www.dalarnasmatmassa.se.

Välkommen!

Dalarna
Therese Englund
010-225 02 37
therese.englund@lansstyrelsen.se

Har du sett rovdjur eller dess spår?

Just nu pågår inventeringen av varg, lodjur och järv i Sverige. I inventeringen är allmänhetens rapporter om observationer av rovdjur och rovdjursspår viktiga för att få så hel- täckande inventering som möjligt. Ett enkelt sätt för allmänheten att rapportera rovdjursobservationer är att använda Skandobs.

Länsstyrelserna ansvarar för att inventera de stora rovdjuren. Inventeringsarbetet genomförs i huvudsak genom spårningar på snö och ofta är det just via tips från allmänheten som rovdjuren kan spåras och dokumenteras. Inventeringsresultatet blir sedan ett viktigt underlag i förvaltningen av rovdjursstammarna.

Skandobs är en e-tjänst där vem som helst kan rapportera sina observationer av björn, järv, lodjur eller varg. Skandobs finns för webbläsare (www.skandobs.se) och som kostnadsfri app till Android- eller iOS-enhet. Om du inte särskilt anger att observationen bara ska visas för länsstyrelsen blir observationen synlig för andra i Skandobs när du rapporterat.

Om du inte har möjlighet att använda Skandobs kan du kontakta din länsstyrelse och rapportera vad du sett.

Dalarna
Ellinor Theorin
010-225 04 67
ellinor.theorin@lansstyrelsen.se

Gävleborg
Simon Viklund
010-225 15 05
simon.viklund@lansstyrelsen.se

Vargspår.

Foto: Länsstyrelsen

REDAKTION: Jenny Larsson, Håkan Mowitz, Anders Johansson, Joakim Hellgren, Kristin Larsson, Sarah Lagerberg, Sandra Wahlund, Simon Viklund, Martin Lirén, Markus Abrahmsén, Kristina Homman, Anna Lundqvist, Caroline Dickson, Anna-Maria Sjöblom Östlund, Anna Hernell, Irené Svedjelöv.

ANSVARIG UTGIVARE: Jenny Larsson

LAYOUT: Confetti AB | **TRYCK:** Stema specialtryck AB | **UPPLAGA:** 4 400 ex

ADRESSÄNDRINGAR OCH PRENUMERATIONER:

Gisela Kayal, gisela.kayal@lansstyrelsen.se, 010-225 02 48

Landsbygdsnytt finns även digitalt på våra hemsidor.

Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling: Europa investerar i landsbygdsområden

Medfinansieras av Europeiska unionen

Dalarnas färdplan för klimatsmart jordbruk

Under våren 2024 antogs en färdplan för klimatsmart jordbruk av Dalarnas energi-, klimat- och innovationsråd. Det finns en stor potential att minska jordbrukets klimatpåverkan i Dalarna och färdplanen visar att klimatpåverkan från jordbruket i Dalarna behöver minska om det ska fortsätta vara konkurrenskraftigt.

Jordbrukets klimatpåverkan kommer huvudsakligen från biologiska processer i mark, djur och gödsel som till exempel metan från kornas rapar eller lustgas som läcker från gödsel och mark. Växthusgasutsläppen från användningen av fossila bränslen i jordbruket är relativt liten och motsvarar ungefär 8 procent av totala växthusgasutsläppen från jordbruket i Dalarna. Det finns också en del kolinlagring i jordbruksmarken eftersom många jordbrukare har växtföljder som innehåller vall. Det finns en stor potential till att öka kolinlagringen i marken och bli effektivare i användningen av foder och gödsel.

En ökad lokal livsmedelsproduktion och att värna om produktiv jordbruksmark är önskvärt både ur energi- och klimatsperspektiv samt ur ett beredskapsperspektiv. Men produktion av livsmedel behöver ske på ett sätt som inte bara är klimatsmart utan även främjar biologisk mångfald och bidrar till att nå miljömålen.

SÅ KAN JORDBRUKETS KLIMATPÅVERKAN MINSKA

I Dalarna finns ungefär 2,5 procent av Sveriges totala jordbruksmark. Jordbruket står för cirka 9 procent av länets totala växthusgasutsläpp. Allt arbete med att minska jordbrukets klimatpåverkan börjar på gårdsnivå. Att driva ett jordbruk är en komplex verksamhet där många olika faktorer påverkar kortsiktiga och långsiktiga beslut.

Ökad kolinlagring kan ske genom åtgärder som till exempel att hålla marken grön under så stor del av året som möjligt, marktäckning och se till så

att det är goda produktionsförutsättningar i jorden genom till exempel god dränering och god jordhälsa. Men det är inte bara genom kolinlagring som växthusgasutsläppen från jordbruket kan minska, det är också viktigt att arbeta med att effektivisera foder- och gödselanvändningen samt att säkerställa en fortsatt god djurhälsa.

Även om användningen av fossila bränslen inom jordbruket resulterar i relativt låga utsläpp är det viktigt att ett riktat arbete mot fossilfrihet inleds där elektrifiering och biogas är två viktiga spår. Färdplanen visar på att det finns goda möjligheter att till 2030 minska klimatpåverkan från jordbruket till ungefär 40 procent av dagens utsläpp med bibehållen produktionsvolym.

Det finns många verktyg och metoder att arbeta med för att minska klimatpåverkan utifrån länets jordbruksproduktion. Länsstyrelsen och flera andra aktörer i länet arbetar med rådgivning och kurser inom området riktat till länets lantbrukare. Effektiviseringsåtgärder är ofta även bra ur ett ekonomiskt perspektiv, vilket är helt avgörande för om de ska kunna genomföras.

Färdplanen för jordbruk är framtagen av Länsstyrelsen Dalarna i dialog med representanter för lantbruksnäringen i Dalarna. Färdplanen finns att läsa på Energiintelligent Dalarnas hemsida (energiintelligent.se).

Dalarna
Anders Carlborg
010-225 02 95

anders.carlborg@lansstyrelsen.se

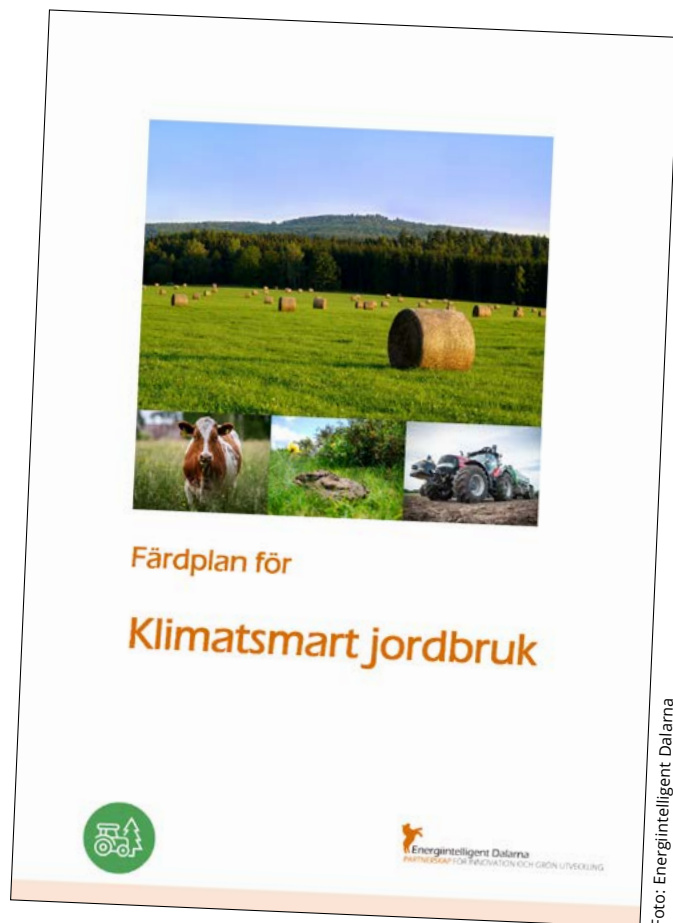

Foto: Energiintelligent Dalarna

Viktig information om jordbrukarstöd

Foto: Emilia Olsson

Utbetalningsplan av jordbrukarstöd för stödår 2024

DELUTBETALNING

För stödår 2024 kommer delutbetalningar att göras för kompensationsstödet, miljöersättning för skyddszoner och miljöersättning för betesmarker och slätterängar. Delutbetalningen för 2024 är på 85 procent av ansökta uppgifter. I den nya programperioden görs inga delutbetalningar för stöden kolinlagring och minskat kväveläckage samt ekologisk produktion, som blivit ettåriga stöd och numera räknas som direktstöd.

Delutbetalningarna kan börja betalas ut från den 15 november, vilket är något senare än för tidigare programperiod. Detta beror på att inskickade svar på brevet "Uppföljning av din jordbruksmark" (i form av sena ändringar och geotaggade foton) ska hinna hanteras innan beslut om delutbetalning. Datum för när ansökningar senast får dras tillbaka är satt till 31 oktober, vilket även det gör att delutbetalningarna har flyttats fram.

SLUTUTBETALNING

Årets slututbetalningar kommer att påbörjas under december 2024 och januari 2025.

I tabellen ser du den utbetalningsplan som Jordbruksverket och länsstyrelserna gemensamt tagit fram.

Stöd	Delutbetalning påbörjas	Slututbetalning påbörjas
Gårdsstöd		13 december
Stöd till unga jordbrukare		13 december
Nötkreatursstöd		13 december
Ersättning för ekologisk produktion		13 december
Ersättning för precisionsjordbruk planering		13 december
Ersättning för kolinlagring och minskat kväveläckage		13 december
Kompensationsstöd	15 november	januari år 2025
Miljöersättning för skyddszoner	15 november	januari år 2025
Miljöersättning för skötsel av betesmarker och slätterängar	15 november	januari år 2025
Miljöersättning för skötsel av våtmarker och dammar		13 december
Miljöersättning för fåbodar		13 december
Miljöersättning för hotade husdjursraser		13 december
Djurvålfärdersättningar		13 december
Restaurering av betesmarker och slätterängar sökta 2015–2022		13 december

Observera att dessa är de datum då utbetalningarna kan börja genomföras. En del utbetalningar tar längre tid att hantera till exempel på grund av att en kontroll gjorts eller avvikelser funnits i markuppföljningen.

Kommunicering om markuppföljning

I början av oktober kommer ett antal lantbrukare få ett brev via posten eller digitalt från Jordbruksverket (beroende på vilken kommunikationsväg du valt), ett så kallat kommuniseringsbrev. Om du som lantbrukare får kommunicera

ringsbrevet om markuppföljning eller en avvikelse vid en arealkontroll behöver du agera för att undvika avdrag på stöden.

Du har fram till den 31 oktober att göra något av följande:

- Bevisa aktivitet genom att skicka in geotaggat foto via appen Geofoto.
- Dra tillbaka ansökan om utbetalning på det berörda skiftet eller ta bort hela skiftet ur ansökan.

Precisionsjordbruk kan sökas i hela landet från 2025

Ersättningen är ettårig och du som stödsökande ska styra och anpassa hur mycket växtnäring du behöver tillföra din odling. Det gör du genom att ta fram en växtodlingsplan, växtnäringsbalans och markkartering.

Den planerade ersättningen kommer att vara mellan 20 – 41 euro/hektar beroende på hur många som söker ersättningen.

Villkoren för stöden är att du ska ha minst 4 ha jordbruksmark i din ansökan och sköta din jordbruksmark enligt aktivitetskravet. Därutöver ska du ha en växtodlingsplan samt göra en växtnäringsbalans och markkartering. Markkarteringen får inte vara äldre än 10 år, det kan därför vara bra att se över denna redan nu om du avser att söka ersättningen 2025.

Sprider du flytgödsel på din mark ska du även göra en gödselanalys varje år. Analysen ska visa halterna av ammoniumkväve, fosfor och kalium i flytgödseln.

Ett annat villkor är att dräneringsbrunnar ovan mark med ytvattenintag på skiften som du söker denna ersättning för ska vara omgivna av en bevuxen zon för att minska risken att växtskyddsmedel kommer ut i vattenmiljön.

Ersättningen kan inte sökas på skiften i träda eller med permanenta grödor.

På Jordbruksverkets hemsida kan du läsa mer om stödet till precisionsjordbruk.

Jordbruks-
verkets
information
om precisions-
jordbruk.

Dalarna
Emilia Olsson
010-225 02 46
emilia.olsson@lansstyrelsen.se

Gävleborg
Pernilla Månsson
010-225 14 44
pernilla.mansson@lansstyrelsen.se

ID-märkt och registrerad katt – ett lagkrav från 1 januari 2023

Många är kattägare, men långt ifrån alla vet att det är ett lagkrav att ha sin katt ID-märkt och registrerad hos Jordbruksverket. Här reder vi ut vad som gäller – och vad som kan hända om du inte märker och registrerar din katt.

Den nya lagen trädde i kraft 1 januari 2023 och innebär att du som kattägare måste se till att din katt, oavsett om den är en inne- eller utekatt, är ID-märkt och registrerad innan den nått fyra månaders ålder. Det gäller även om du ägde din katt innan den nya lagen trädde i kraft. Katter som är födda före 1 januari 2008 är undantagna kravet på märkning och registrering.

Om du köper en omärkt och oregistrerad katt måste du se till att den ID-märks och registreras inom fyra veckor. Det ska alltså göras oavsett kattens ålder, så länge den inte är född före 1 januari 2008.

OM DU INTE REGISTRERAR DIN KATT

Om det kommer till länsstyrelsens kännedom att du äger en katt som inte är märkt och registrerad hos Jordbruksverket kan länsstyrelsen förelägga dig att göra det, vilket är förenat med kostnader för dig. Det kan även bli fråga om föreläggande med vite.

SÅ HÄR GÖR DU

För att ID-märka din katt bokar du tid hos en veterinär. Det är antingen en veterinär eller en sköterska som utför märkningen. Det vanligaste är att katten märks med ett avläsningsbart microchip som injiceras med en nål mellan skulderbladen. Det är inget stort ingrepp och katten behöver normalt inte sövas. Ett annat sätt att ID-märka din katt är genom en tatuering.

Kostnaden för ID-märkning varierar mellan veterinärklinikerna, men ligger oftast mellan 300–600 kronor.

När din katt är ID-märkt registrerar du den på Jordbruksverkets hemsida (www.jordbruksverket.se). Det kostar 40 kronor. Har du inte tillgång till e-tjänsten ska registreringen ske via en blankett. Kostnaden för det är 100 kronor. Jordbruksverket tar inte emot registreringar via telefon.

När din katt är registrerad kan du som ägare lätt hittas och kontaktas om din katt kommit bort och hittats av någon annan. Det blir också enklare att avgöra om en katt är herrelös och till exempel behöver hjälp att hitta ett hem.

Foto: Mia Sjöblom

Katten Issy av rasen Neva Masquerade.

Dalarna
Anna Lundqvist
010-225 04 19
anna.w.lundqvist@lansstyrelsen.se

Gävleborg
Mia Sjöblom
010-225 12 19
anna-maria.sjoblom.ostlund@lansstyrelsen.se

Brorsans Lantbruk

- sjunde generationens lantbrukare

Stefan och Thomas Åkerlund utanför den nybyggda ladugården.

Foto: Torbjörn Träff

De 33-åriga tvillingbröderna Stefan och Thomas Åkerlund driver tillsammans företaget Brorsans Lantbruk i Holmsveden, Söderhamns kommun.

Bröderna brukar 200 hektar åkermark, där merparten tas som vall och lagras i rundbalar. Spannmålen krossensileras och lagras i korvar, och en del spannmål köps även från grannarna.

Under sommaren 2024 har Stefan och Thomas invigt sin nya ladugård med 132 koplåtar. De kan nu mjölka 120 kor med sina två mjölkrobotar. Robotarna är döpta efter bröderna. På frågan om vilken robot som mjölkar bäst svarar de: Thomas!

- Det var fel på ett kretskort i min robot till en början, men vi får se vem som vinner tävlingen i längden, säger Stefan.

SJUNDE GENERATIONENS LANTBRUKARE

Vid generationsskiftet 2018 tog bröderna över gården. Fadern Nils köpte den gamla skolan i Holmsveden, flyttade dit och ägnar sig nu åt skogsbruk och fastighetsskötsel.

- Även vid tidigare generationsskiftet har den äldre generationen flyttat ut och gett plats åt den yngre. När vi behöver hjälp och råd finns den äldre generationen alltid till hands, säger Stefan.

Stefan blev pappa för några veckor sedan och funderar på hur framtida generationsskiftet kan komma att se ut.

- Att vara flera delägare kan vara komplicerat, men att driva gården genom ett aktiebolag kan underlätta, menar Stefan. Vi får se om barnen kommer vara intresserade och vilja ta över gården.

Stefan och Thomas är sjunde generationen på gården. Ibland får de frågan om det känns som en belastning?

- Vi har inte tänkt på det som en börda. Det har varit naturligt för oss att

vilja driva gården vidare, men det skulle nog vara jobbigt att vara den generation som slutar med djuren eller säljer gården, reflekterar Thomas.

AVELSINTRESSET ÄR STORT

Stefan ansvarar för växtodlingen och maskinerna, medan Thomas ansvarar för djurhållningen.

- Besättningen består av SRB-kor (Svensk Röd och Vit Boskap). SRB-kor har god dräktighet och juverhälsa samt starka ben. Deras mjölk innehåller höga halter av fett och protein. Dessutom har köttet bra klassning och djuren har lägre levande vikt, jämfört med Holsteinkor, förklarar Thomas.

Redan som liten hade Thomas ett stort intresse för avel. Han lärde sig släktskapen mellan korna genom att studera kottavlor.

- Jag har släktträd på alla våra kor, det ligger många timmars arbete bakom det. Det är svårt att få tag i uppgifterna eftersom det inte finns några öppna offentliga register för kor i Sverige, berättar Thomas.

För slakten Saga har Thomas släktträd från 1961. Slakten försvann från gården 1974, men finns nu åter i besättningen efter att bröderna köpte in djur från den linjen 2020. En stor del av besättningen, runt 60 kor, härstammar från slakten Brunetta vars släktträd sträcker sig tillbaka till 1969.

Det kostar mycket pengar att föda upp dräktiga kvigor. Enligt Thomas och Stefans beräkningar handlar det om runt 35 000 kr/kviga, så här finns potential att spara pengar. Med rekryteringsprocent menas hur stor del förstagångskalvar som sätts in i besättningen varje år. Snittet i Sverige ligger på ungefär 38 procent.

- Vårt mål är att komma ner till en rekryteringsprocent på 20 procent. Men det kommer att ta lite tid eftersom besättningen har utökats i storlek, berättar Thomas.

RESAN TILL DEN NYA LADUGÅRDEN

Stefan och Thomas började planera sin nya ladugård redan 2013 under driftledarutbildningen. De har varit på många studiebesök under åren, både i Sverige och utomlands, för att hitta bra lösningar. En konsult anlätades för att titta på gårdens bra och dåliga sidor och de fick kalkyler på hur det skulle se ut vid en nybyggnation.

- 2021 berättade vi för banken om våra planer. Då var bygget också tänkt

att innehålla ett ungdjurstall och en plansilo för att lagra ensilage. Men eftersom det blev för dyrt valde vi att använda det gamla stallen till ungdjuren och bara bygga nytt till mjölkorna. 2023 gav banken klartecken för finansieringen och byggnationen startade. Trots utmaningar med en tidig och kall vinter blev ladugården klar sommaren 2024, något senare än planerat, berättar Stefan.

LÄRDOMAR FRÅN BYGGET

Bröderna poängterar vikten av att ha en fristående byggleddare. Alla byggen stöter på problem och att då ha en opartisk person som kan dokumentera, sätta ner foten och se till att tidsplaner hålls är viktigt.

- Som ägare kommer man att ha långvariga relationer med leverantörer av både byggnad och teknisk utrustning. När bygget väl är klart gäller det att dessa relationer fungerar, konstaterar Stefan och Thomas.

FRAMTIDSPLANER

I framtiden planerar de att bygga ett ungdjurstall. I dagsläget finns djuren på tre olika ställen, vilket gör att arbetet tar längre tid och det är svårt att skapa en optimal miljö för kalvar och ungdjur – morgondagens mjölkkor. Med bra uppväxt blir djuren mer hållbara och mjölkar bättre.

ATT KÄNNA STOLTHET FÖR SITT ARBETE

- Det är jätteviktigt att känna stolthet över sitt yrke. Vi möter ofta människor som inte vill att deras barn ska följa i deras fotspår, men då bör man fundera på vilka signaler det skickar. I samhället i stort träffar man för få människor som är stolta över sitt arbete. Stolta människor sprider glädje och utför sitt jobb på ett bra sätt. Så våga vara stolt, uppmanar bröderna.

Idag driver bröderna gården med endast en säsongsanställd under sommaren. På sikt kommer de behöva anställa en person som är intresserad och duktig med djur. Det är dock svårt att hitta personal, och de funderar på hur de ska kunna locka anställda genom att erbjuda en bra arbetsmiljö och intressanta möjligheter i företaget.

Stefan och Thomas använder sociala medier för att marknadsföra sitt företag, Brorsans Lantbruk, och under byggprocessen var det många som följde dem.

- När vi hade öppen gård i juli kom över 1 500 besökare, berättar Stefan.

Intresset för deras jordbruk är stort och de är bra förebilder för lantbruksbranschen.

Gävleborg
Torbjörn Träff
010-225 14 17

torbjorn.traff@lansstyrelsen.se

Stefan vid sin mjölkrobot.

Thomas med sin mjölkrobot.

Foto: Torbjörn Träff

Rena djur ger bättre produktion

En god djurmiljö och rena produktionsdjur ger friskare djur och förutsättningar för ett bättre ekonomiskt utgångsläge för produktionen.

SMUTSIGA DJUR KAN TA SKADA

Ett djur som långvarigt är kraftigt nedsmutsat med gödsel skadas. Om hårremmen inte längre isolerar mot kyla kommer djurets värmebalans att försämrast. Det riskerar i sin tur att leda till försämrad tillväxt då energi kommer att förbrukas för att hålla värmen och immunförsvaret aktiverat. Nedsmutsningen kan ge inflammation i huden med klåda och smärta som följd. Om det inte åtgärdas kan det ge skador även i underliggande vävnad.

Smutsiga djur är tyvärr den vanligast förekommande avvikelser vid länsstyrelsernas djurskyddskontroller i verksamheter med nötkreatur. Nästan en fjärdedel av kontrollerna i landet har resulterat i en avvikelse på smutsiga djur. Samtidigt är över 75 procent av länsstyrelsernas cirka 3 000 djurskyddskontroller av nötkreatur fria från brister i djurens renhet. Så vad är det man kan göra för att förebygga problem?

FÖREBYGGANDE ÅTGÄRDER

- En torr och ren liggplats för alla djur kan ibland vara det enda du behöver jobba på för att även djuren ska hålla sig rena. Då handlar det förutom goda rutiner och förutsättningar för utgödsling även om valet av strömedel, dess kvalitet, mängden som tillförs och hur frekvent det sker.
- Djurutrymmets utformning har en stor inverkan på möjligheten att hålla rent. Stallutrymmen behöver vara anpassade för produktionsformen, djurslaget, djurkategorin och det antalet djur du håller där. Dränerande markytor samt en fungerande avledning av regnvatten från tak och hårdgjorda ytor är också en förutsättning när djuren hålls utomhus.

- Stallklimatet är viktigt. När ventilation och värmebalans inte fungerar blir djurmiljön mycket fuktigare. Se till så att stallet har en god ventilation anpassad för djurslaget och den djurkategori du håller där. I vissa fall kan det periodvis vara nödvändigt med tillskottsvärme. Tjock päls i en dåligt ventilerad inomhusmiljö resulterar lätt i smutsiga djur och värmebalansen påverkas då än mer negativt. Djur kan också behöva klippas mer än en gång per år.
- En för hög beläggingsgrad innebär inte bara att djuren har tillgång till för lite yta och resurser. Gödselmängden och interaktionerna mellan djuren ökar, särskilt på en djupströbädd accelererar behovet av tillförsel av strö. Sammantaget blir det mycket svårare att hålla rent när utrymmets kapacitet överskrids. Leta hellre med ljus och lycka efter alternativ för förvaringen om planeringen ändå faller, till exempel för att en hämtning av sålda djur dröjer.

VAD GÖR LÄNSSTYRELSEN VID KONSTATERAD AVVIKELSE

Att få en avvikelse vid kontroll behöver i sig inte vara något allvarligt. Om du har godtagbara åtgärdsförslag och de blir genomförda så kommer länsstyrelsen som kontrollmyndighet att vara mycket nöjd med det. Ett föreläggande är vanligt vid allvarligare brister eller när något mindre allvarliga brister inte blir åtgärdade trots tidigare påpekanden. Om kontrollen sker med anledning av ett klagomål eller som en uppföljande kontroll kommer länsstyrelsen att behöva ta ut en avgift för kontrollen.

Dalarna
Joakim Önnemar
010-225 04 21

joakim.onnemar@lansstyrelsen.se

Gävleborg
Marit Gynnå
010-225 14 94

marit.gynna@lansstyrelsen.se

Rena djur på ströbädd.

Foto: Kasper Nymann/Mostphotos

BESÖKSVERKSAMHET MED HÄSTAR OCH HYGIENREGLER

Du som har besöksverksamhet ska anmäla detta till länsstyrelsen i ditt län. Besöksverksamhet kan omfatta olika djurslag, men i den här artikeln ligger fokus på hästar. När du bedriver besöksverksamhet har du också ett ansvar för att besökare ska kunna hålla god hygien vid hantering av hästarna.

Foto: Michelangelo Oprandi

ANMÄLAN OM BESÖKSVERKSAMHET

Om du har en verksamhet som regelbundet, mer än tre gånger per år, erbjuder besökare att umgås med hästar ska detta anmälas till länsstyrelsen i ditt län. Det gäller oavsett om du tar betalt eller inte. Exempel på besöksverksamhet med hästar kan vara ridskoleverksamhet, turridning, ridläger, ponnyridning på marknader och liknande. Det finns en e-tjänst att använda på länsstyrelsens hemsida för att anmäla besöksverksamhet.

Om besöksverksamheten förändras eller upphör ska du meddela det till länsstyrelsen.

Anmälan
om besöks-
verksamhet.

HYGIENKRAV FÖR BESÖKSVERKSAMHETER

Det är viktigt, och dessutom ett lagkrav, att hygien ska vara god på besöksverksamheter. Därför behöver du ta fram hygienregler anpassade för just din verksamhet. Syftet med kravet på god hygien är att förhindra smitta mellan människor och djur. Hygienkravet finns reglerat i Jordbruksverkets föreskrift K112.

Smittor kan spridas på många sätt, men en av de absolut viktigaste faktorerna för att förhindra smitta är att hålla en god handhygien. Därför ska du som är ansvarig för en besöksverksamhet erbjuda besökare möjlighet att

- tvätta händerna före och efter hantering av hästarna samt innan måltider
- tvätta händerna med vatten (gärna varmt) och med flytande tvål
- torka händerna på engångsmaterial eller blåsa dem torra
- efter handtvätt använda handdesinfektion.

Denna tvättmöjlighet ska finnas i nära anslutning till där besökare erbjuds direktkontakt med hästarna.

Om verksamheten bedrivs på en plats där det är omöjligt att uppfylla lagkravet på handtvätt enligt ovan finns möjlighet till undantag. Besökare ska då i stället erbjudas våtservetter för rengöring av händer samt handdesinfektion.

INFORMATION TILL BESÖKARE OM HYGIENREGLER

Det är viktigt att de som besöker eller deltar i din verksamhet kan ta till sig och förstå hygienreglerna. Informationen måste alltså anpassas till målgruppen. Informationen till besökare kan vara skriftlig eller muntlig, men alla som arbetar i verksamheten måste vara väl insatta i vad som gäller. Har du en större verksamhet måste hygienregler finnas dokumenterade skriftligen. Det är länsstyrelsen som har tillsynsansvaret. Vid en kontroll ska den ansvariga kunna redogöra för vilka hygienregler som gäller för verksamheten. Exempel på hygienregler och hur de kan förmedlas till besökare är skyltar vid tvättstationer med uppmaning om handtvätt innan och efter kontakt med hästarna samt anvisad plats där det ur hygiensynpunkt är lämpligt att sätta sig och äta.

På [Jordbruksverkets hemsida](#) kan du läsa mer om besöksverksamhet och hästar.

Sjukdomar,
hygienregler
och antibiotika-
resistens hos
hästar.

Gävleborg
Jessica Wirdby
010-225 14 67
jessica.wirdby@lansstyrelsen.se

Dalarna
Janna Nises
010-225 04 71
janna.nises@lansstyrelsen.se

Plockning av den gula tomaten Bolzano.

Foto: Kristina Homman

Åsa Pella är eko-bonde i Hedemora där hon har en gårdsbutik med försäljning av ekologiska grönsaker. Basen för gårdens produktion är dock odling av spannmål och vall på 80 ha samt 50 nöt för köttproduktion. Utöver detta odlas en mindre areal potatis. Produktionen på gården bedrivs ekologiskt sedan 1980-talet och är certifierad enligt KRAVs regelverk.

VÄXTHUS FÖR GRÖNSAKSODLING

Pellasgården har funnits sedan 1600-talet och Åsa Pella är trettonde generationen som bedriver verksamhet på platsen. Under 1980-talet byggde Åsas föräldrar ett växthus på 500 m² för odling av tomat och gurka. Det blev så småningom tre växthus med en total yta på 1 500 m². Åsas föräldrar upphörde med odlingen 2020 och Åsa tog över. Nu odlar hon tomat och gurka i ett av växthusen på 500 m². Växthusen är av egen konstruktion med trästomme och dubbel mjukplast. Uppvärm-

ningen sker med vattenburen värme via fliseldning.

PLANTUPPDRAGNING

- Redan i januari sår jag tomaterna medan gurkan sås i början av mars. Det gör jag i ett mindre utrymme i boningshusets källare där temperaturen kan hållas över 20 grader och det finns lämplig belysning för plantuppdragning, säger Åsa.

Efter ett tag planteras växterna om och placeras ut i ett mindre växthus för fortsatt tillväxt.

- Där står tomaterna och gurkorna och växer till under mars-april innan de i april planteras ut i jordbädden i växthuset. Den första gurkan skördar jag i mitten av maj medan tomaterna tar längre tid på sig att få fram frukt och börjar mogna strax innan midsommar, berättar Åsa.

I ekologisk odling står plantorna i jorden och inte i krukor, vilket gör att den i tomat mycket vanliga rotsjukdomen korkrot (*Pyrenochaeta lycopersici*) är ett problem. Tomatplantans rötter förstörs av svampen vilket leder till

Övre bilden:
Gurka av sorten Tyria på tillväxt.

Nedre bilden:
Åsa binder upp tomatplantor.

Foto: Kristina Homman

att plantan slokar vid varmt väder och skörden minskar. För att minska problemet ympas ädelsorterna Sevince och Bolzano på grundstammen Maxi-fourth som är en vildtomat med motståndskraft mot korkrot.

- Tomatsorterna Sevince och Bolzano har odlats under många år på Pellasgården då de är goda och ger bra skörd. Bolzano är en gul tomat som uppskattas av personer som är allergiska mot röda tomater, berättar Åsa.

I ekologisk odling krävs sedan 2022 att ekologiskt frö används. Utsäde av Sevince och Bolzano finns inte som ekologiskt frö vilket gör att Åsa får söka undantag för att använda sorterna hos certifieringsföretaget.

- Målet är att slippa söka undantag för att få använda konventionellt obetat frö. Varje år testodlar jag därför andra sorter med ekologiskt frö för att få in nya goda och odlingsvärda sorter, berättar Åsa.

Gurksorten som används heter Tyria och den ympas inte på någon grundstam. Ekologiskt utsäde finns av Tyria vilket underlättar då inget undantag för att använda konventionellt frö behöver sökas.

OMVÄXLINGSGRÖDOR STÄRKER MIKROLIVET

Sedan 2022 kräver regelverket för ekologisk växthusodling att det finns en växtföljd i växthuset. Hos Åsa betyder det att råg sås in i odlingsbäddarna i början av oktober efter att plantorna tagits bort. På våren fräses rågen ner en tid innan planteringen av tomat och gurka.

- Syftet med omväxlingsgrödor är att stärka mikrolivet i jorden som i sin tur kan motverka jordburna sjukdomar. Nästa säsong ska jag även så luddvicker efter avslutad odlingsssäsong, eftersom grödorna i växtföljden också ska ge kväve till kommande odling, säger Åsa.

VÄXTNÄRING

Gödsel från gårdens nötkreatur används som grundgödsling. Då tomat och gurka är mycket näringskrävande behövs även tilläggsgödsling under säsong med blodmjöl och Biofer 6-3-12. Det finns bra kunskap om vilka mängder näring som behövs.

- Jag har god koll på vilken skörd som normalt kan uppnås i växthuset. Jag gör dessutom årligen en växtnäringsbalans som visar på behovet av växtnäring till förväntad skörd. På så sätt kan jag anpassa gödslingen efter plantornas behov, förklarar Åsa.

SKÖTSEL

Under kulturtiden, från växt till skörd, behöver tomat- och gurkplantorna skötas om. Varje vecka tas de nedre bladen och skott i bladvecken bort. Plantorna behöver även bindas upp då de kan bli flera meter långa. Plockning av tomat sker två gånger per vecka och gurka plockas varje dag. Gurkorna säljs styckvis och ska väga cirka 320 gram var och packas i kartonger om 10 kg.

FÖRSÄLJNING

Dalaodlat är en ekonomisk förening där cirka 10 potatis- och grönsaksproducenter säljer sina produkter via en gemensam säljare. Åsa säljer 80 procent av skörden genom Dalaodlat till Hemköp i Hedemora och Avesta samt ICA i Borlänge, Falun, Sellnäs och Söderbärke. I gårdsbutiken handlar många stamkunder som uppskattar den goda smaken på tomat och gurka som odlats i jord och skördats mogna.

- Med ökad inflation och ett stort fokus på matpriser har det varit tufft. Marknaden och betalningsviljan har blivit svagare för lokala ekologiska produkter. Flera butiker har slutat köpa grönsaker från oss då det blivit dyrt och krångligt för dem att köpa in produkter utanför de centrala inköpssystemen som finns i de stora matvarukedjorna. I år syns dock en ljusning i form av ökad efterfrågan, säger Åsa.

FRAMTIDEN SER LJUS UT

I år har Åsa testat nya grödor som till exempel sallat, vitlök och physalis (kapkrusbär), vilket har uppskattats av kunderna i gårdsbutiken. Det finns också planer på att börja med äggproduktion och jordgubbsodling. Det blir ett bra komplement och lockar fler kunder.

Åsa jobbar utanför gården på vinterhalvåret men har för avsikt att jobba en större del av året hemma.

- När grönsaksodlingen utökas och äggproduktionen samt jordgubbsodlingen kommer i gång så kan även en säsongsanställd tas in, avslutar en positiv Åsa.

Dalarna
Kristina Homman
010-225 02 45
kristina.homman@lansstyrelsen.se

Gävleborg
Sara Danvind
010-225 14 08
sara.danvind@lansstyrelsen.se

Betesmarker

Våra betesmarker utgör en viktig resurs i livsmedelsproduktionen, de utgör ett billigt foder, bidrar till en hög biologisk mångfald i våra marker och främjar en hållbar produktion.

Att nyttja betesmarker till foder för betande djur är också ett sätt att öka beredskapen vid krissituationer. Livsmedelsproduktion som kräver stora mängder insatsvaror och energi är mer sårbar än den produktion som bygger på ekosystemtjänster. Det är marken, fotosyntesen och idisslarna som ger oss människor högvärdigt protein i form av kött och mejerivaror. Det är inte möjligt att odla något annat på betesmark men betesdjuren utgör ett "levande skaffer".

Vad händer med landskapsbilden, den biologiska mångfalden och vår beredskapsförmåga när antalet lantbruk blir färre och finns på färre platser i landskapet?

STATISTIK FRÅN JORDBRUKSVERKET

I ett tidigare nummer visade vi på statistik som går att hämta från Jordbruksverkets webbplats. Då handlade det om jordbrukets och nötföretagens utveckling sedan 1970-talet. Nu ska vi titta lite närmre på utvecklingen för betesmarkerna och betesdjuren de senaste 20 åren. Statistiken är kopplad till nuvarande miljöersättningar varför längre tillbakablickar inte låter sig göras. Miljöersättningarna för betesmarker, fäbodar, skogsbeten, slätterängar med flera syftar till att bibehålla en god produktion och långsiktig lönsamhet i jordbrukssektorn samtidigt som exempelvis biologisk mångfald och kulturmiljövärden gynnas.

BETESMARKER OCH SLÅTTERÄNGAR MINSKAR

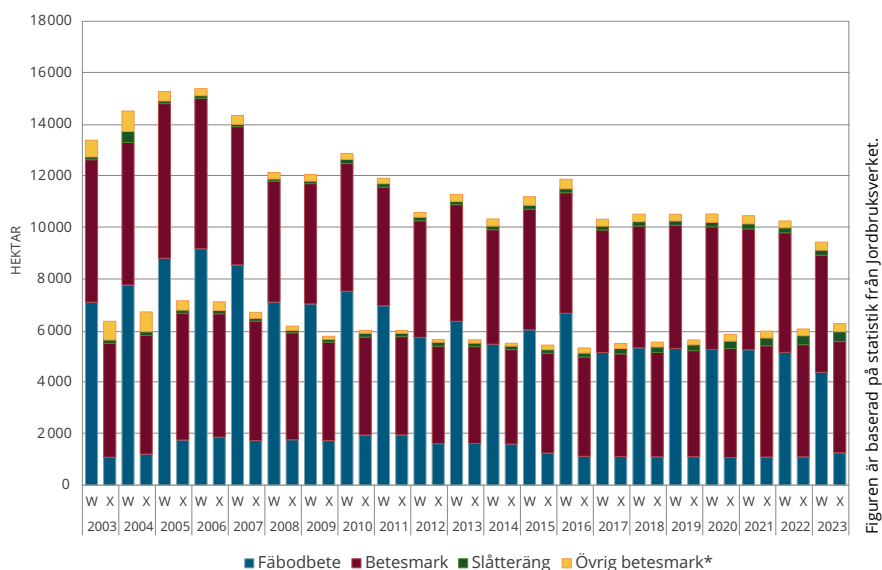
Arealen betes- och slättermark minskar i både Dalarna och Gävleborgs län, samtidigt minskar även antalet jordbruksföretag med djur.

Figur 1 visar hur arealen betesmarker och slätterängar förändrats under åren 2003–2023. Här ingår inte bete och slätter på åkermark. Av diagram-

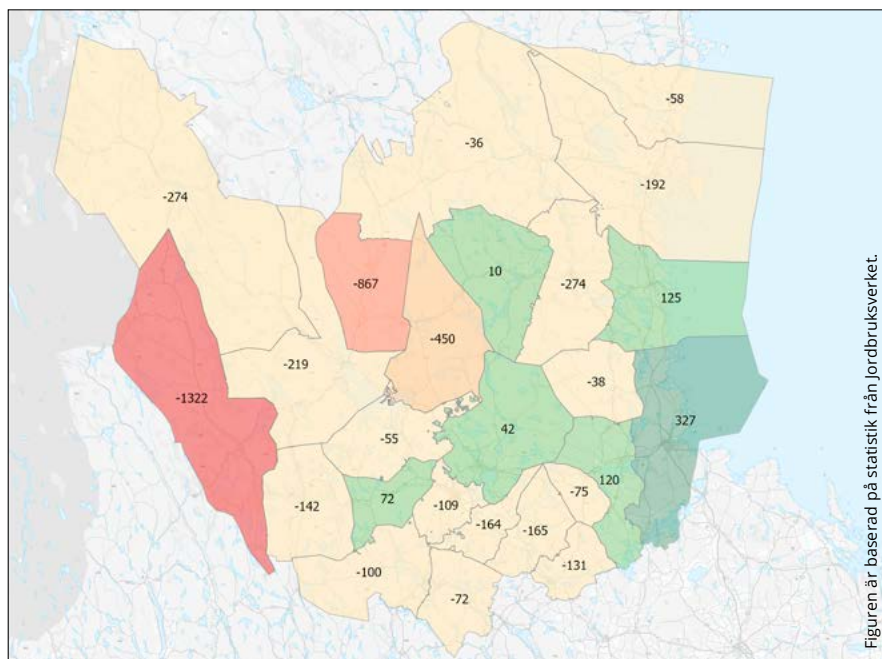
met syns en minskning av arealerna de senaste 20 åren och det syns även en tydlig skillnad mellan våra båda län, vilket främst får tillskrivas arealen fäbodbete som i Dalarna är ungefär fyra gånger större än i Gävleborg. Arealen slätterängar är idag större i Gävleborg, vilket till stor del beror på återupptagen slätter av våta marker vid Dalälven, så kallade älvängar.

BETESMARKEN PÅ KOMMUNNIVÅ

Sammantaget är trenden för betesmarkesarealen negativ, men bryter vi ned det på kommunnivå ser vi att det finns tydliga skillnader mellan kommuner. Störst arealminskning har skett i Malung-Sälens kommun. Det är en kommun med mycket fäbodbete och det är främst arealen fäbodbete som ligger bakom förändringen. Det kan

Figur 1. Betesmarkens areal och användning i Dalarnas (W) och Gävleborgs (X) län 2003–2023. *Övriga betesmarker = Mosaikbetesmarker, Ospecifierad betesmark, Outnyttjad betesmark, Alvarbete, Skogsbete

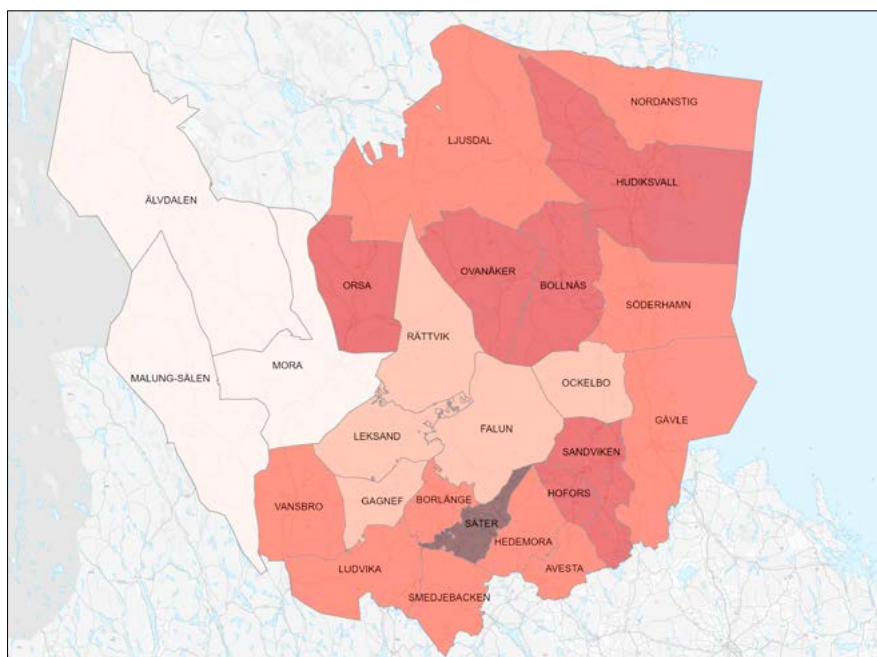
Figur 2. Bilden visar hur arealen betes- och slättermark har förändrats i kommunerna mellan åren 2003–2023. Röd färg visar störst minskning medan grön färg visar störst ökning, siffrorna anger antal hektar.

alltså räcka med att en eller några få stora fäbodbrukare lagt ned sin verksamhet för att det ska få genomslag i statistiken. Ökningen i Gävle kommun kan, som redan nämnts, tillskrivas de restaureringar som gjorts av älvängar längs nedre Dalälven.

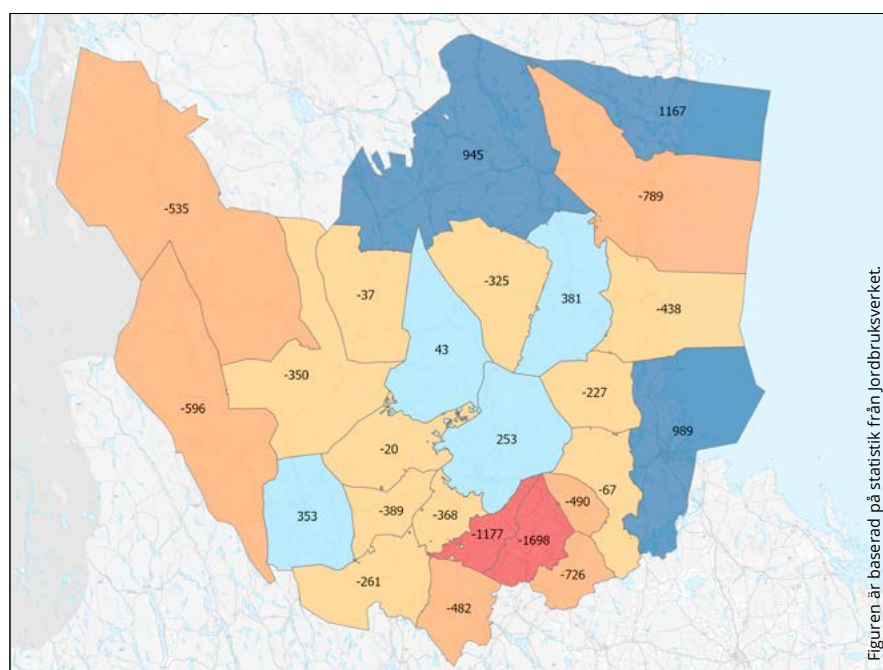
FÄRRE JORDBRUKSFÖRETAG I ALLA KOMMUNER

Antalet företag minskar i samtliga kommuner. Bollnäs och Hudiksvalls kommuner har tappat flest företag, 91–110, medan kommunerna i nordvästra Dalarna och Gagnef endast tappat 1–10 företag.

Tre kommuner; Sandviken, Ovanåker och Säter utmärker sig genom att de haft en stadig minskning alla åren under perioden. I Sätters kommun har antalet jordbruksföretag halverats sedan 2003.

Figur 3. Bilden visar förändringen av jordbruksföretag som har minst 1 nötkreatur, 1 får eller 1 häst. Ju mörkare färg desto större tapp.

Figur 4. Bilden visar förändringen av antalet betesdjur 2003–2023, uppdelat per kommun. Blåa färger visar ökning och röd-orange minskningar. Siffrorna visar förändringen i antal djur i respektive kommun.

FÄRRE BETESDJUR

Betsmarker är beroende av betande djur. Totalt sett har betesdjuren i våra län minskat med 4 procent under perioden. Skillnaderna är dock stora mellan kommunerna, i sju kommuner ökar antalet djur medan de minskar i de övriga 18 kommunerna. Störst ökning av antal djur hittar vi i Nordanstig (+34 procent) och Gävle (+40 procent) kommuner. Störst minskning har skett i nordvästra Dalarna (Älvdalen -38 procent, Malung-Sälen -31 procent), även om Säter och Hedemora har tappat flest antal djur.

Minskning av lantbruksföretag och betesdjur i våra län kan göra det svårt att bibehålla betesmarker i hävd. Betesmarkerna är värdefulla ur flera aspekter, de hyser en hög artmångfald men finns på färre platser i landskapet. Detta gör att det är en jätteutmaning att nå de miljömål som finns uppsatta för Ett rikt odlingslandskap.

Dalarna
Sarah Lagerberg
010-225 02 42

sarah.lagerberg@lansstyrelsen.se

Gävleborg
Anders Johansson
010-225 14 46

anders.s.johansson@lansstyrelsen.se

Fäbodveckan & Fäbodsommar 2024

Många fäbodrar i Gävleborg och Dalarna höll öppet för besökare och erbjöd en mängd olika aktiviteter. Besökarna kunde uppleva och lära sig mer om lieslåtter, visor, spelmän, hantverk och utställningar

samt njuta av lokal mat och fika. Det fanns även historie- och floravandringar, övernattnng, berättelser om fäbodliv och vallgudstjänst, samt mycket mer.

BILDER FRÅN FÄBODVECKAN I GÄVLEBORG

BILDER FRÅN FÄBODSOMMAR I DALARNA

Foto: Sarah Lagerberg, Stefan Östberg

Gävleborg
Anders Johansson
010-225 14 46
anders.s.johansson@lansstyrelsen.se

Dalarna
Sarah Lagerberg
010-225 02 42
sarah.lagerberg@lansstyrelsen.se

Vad vill du läsa om i Landsbygdsnytt?

Du får gärna tipsa oss om vad du vill läsa om i tidningen. Vi tar tack samt emot förslag på reportage, ämnen eller annat som du tror att fler kan ha glädje av att läsa.

Skicka dina förslag via e-post till dalarna@lansstyrelsen.se, skriv Landsbygdsnytt i ämnesraden.

KALENDRAR

Anmälan och mer information om aktiviteterna finns i kalendrarna.

Länsstyrelsen
Gävleborg

Länsstyrelsen
Dalarna

RÅDGIVNING SOM BÅDE DITT FÖRETAG OCH MILJÖN TJÄNAR PÅ

Länsstyrelsen erbjuder ett begränsat antal rådgivningar inom Greppa Näringen så passa på att kontakta en rådgivare. Du hittar vilka rådgivningsföretag som utför de olika rådgivningarna på Greppa Näringens hemsida, <https://greppa.nu/ditt-lan>. Välj ditt län och gå till "Hitta rådgivningsföretag". Rådgivningen vänder sig i första hand till företag med över 50 ha åkermark och/eller 15 djurenheter.

Genom Greppa Näringen kan du få rådgivning inom flera områden. Här kommer några exempel:

- startrådgivning med växtnärbalans
- multhalt och bördighet
- test av mineralgödselspridare
- översyn av dränering/underhåll av diken
- betesstrategi
- grovfoderodling
- stallmiljö och yttre miljö
- klimatkollen.

Dalarna
Kristina Homman, 010-225 02 45
kristina.homman@lansstyrelsen.se

Gävleborg
Torbjörn Träff, 010-225 14 17
torbjorn.traff@lansstyrelsen.se

RÅDGIVNING INOM EKOLOGISK PRODUKTION

Är du etablerad ekologisk producent eller under omläggning kan du få hjälp att lösa specifika problem i din ekologiska produktion. Funderar du på att starta upp eller lägga om till ekologisk produktion? Då kan du få hjälp genom kostnadsfri enskild gårdsrådgivning. Du förbinder dig inte till att lägga om till ekologisk produktion utan det är en möjlighet att belysa gårdens förutsättningar för ekologisk produktion.

Rådgivning finns för produktionsinriktningarna:

- mjölk- och köttproduktion
- får/get
- höns
- gris
- växtodling inklusive potatis
- ekonomi
- trädgårdsproduktion.

Dalarna
Kristina Homman, 010-225 02 45
kristina.homman@lansstyrelsen.se

Gävleborg
Torbjörn Träff, 010-225 14 17
torbjorn.traff@lansstyrelsen.se

Medfinansieras av
Europeiska unionen

Europeiska jordbruksfonden för
landsbygdsutveckling: Europa
investerar i landsbygdsområden